

MEMORIUL LUI IANCU FLONDOR DIN ANUL 1915 DESPRE HOTARELE BUCOVINEI

Constantin Ungureanu

Către sfârșitul stăpânirii austriece Bucovina fusese transformată într-o provincie multiethnică și multiconfesională. În care nici o etnie nu constituia o majoritate absolută. Mai mult decât atât, potrivit recensămintelor oficiale austriece din anii 1880-1910, realizate după criteriul limbii de conversație a populației, românii bucovineni erau devansați de ucrainenii și constituiau doar ceva mai mult de o treime din totalul populației. Astfel, la recensământul din 1910 au fost înregistrați în Bucovina 794.945 locuitori, dintre care 305.222 (38,4%) vorbitori de limbă rutenă, 273.216 (34,4%) – de limbă română, 168.779 (21,2%) – de limbă germană, 36.217 (4,5%) – de limbă polonă și 10.389 – de limbă maghiară¹.

Ucrainenii locuiau compact în nordul și vestul Bucovinei, în timp ce românii erau concentrați în centrul și sudul provinciei, unde existau și importante enclave ucrainene, germane, maghiare și poloneze. La nord de Prut românii locuiau compact doar în satele Boian, Mahala, Buda, Cotul Ostriței, Novoselița și Gogolina. În opt districte politice și judecătorești din nord-vestul Bucovinei (Cotmani, Sadagura (fără satul Buda), Seletin, Stănești, Usti-Putila, Vașcăuți, Vijnița și Zastavna), precum și în patru sate (Mămăieștii Vechi, Mămăieștii Noi, Revna și Strilețkii Cut) din districtul judecătoresc Cernăuți, situate pe malul Prutului, la nord-vest de capitala Bucovinei, în 1910 locuiau 253.821 persoane, dintre care 211.648 (83,4%) ucrainenii, 33.457 (13,2%) vorbitori de limbă germană (marea majoritate evrei), 7.682 (3%) polonezi și doar 705 (0,3%) români². În restul Bucovinei, inclusiv Cernăuți, locuiau 541.108 persoane, dintre care 272.549 (50,4%) români, 135.394 (25%) – vorbitori de limbă germană (etnici germani și evrei), 93.453 (17,3%) – vorbitori de limbă rutenă, 28.528 (5,3%) – polonezi și 10.388 (1,9%) – maghiari³.

În ultimele decenii de stăpânire austriacă rutenii din Bucovina au cunoscut o puternică deșteptare națională, au înființat un șir de ziare în limba ucraineană, au activat în diferite societăți național-culturale. La începutul sec. XX rutenii bucovineni, fiind susținuți și de autoritățile austriece centrale și provinciale, au obținut un șir de drepturi politice, reușind să diminueze influența politică a românilor din Bucovina. Dacă până la începutul sec. XX românii au avut cei mai mulți deputați în Dieta Bucovinei și au fost cel mai bine reprezentați în Parlamentul de la Viena, atunci în ultimul deceniu de stăpânire austriacă situația s-a modificat simțitor.

La 26 ianuarie 1907 a fost adoptată o nouă lege electorală pentru alegerea Parlamentului austriac. Prin această lege electorală se desființau vechile colegii electorale și se înființau circumscripțiile electorale, acordându-se drept de vot tuturor bărbaților, care împlini-se vârsta de 24 de ani. În Bucovina au fost create 14 circumscripții electorale (11 rurale și trei urbane). Din circumscripțiile rurale cinci aveau populație majoritar românească, cinci – populație majoritar ucraineană, iar una cuprindea coloniile germane⁴. În rezultatul alegerilor parlamentare din 1907 au fost aleși 14 deputați din partea Bucovinei, dintre care cinci ucrainenii de orientare național-democrată.

La 16 octombrie 1909 a fost adoptată și o nouă lege electorală pentru alegerea deputaților din Dieta Bucovinei. Varianta finală a legii prevedea ca Dieta să fie constituită din 63 de deputați, asigurând 23 de locuri românilor, 17 ucrainenilor, 6 polonezilor, celelalte 17 mandate urmând să fie împărțite între germani și evrei⁵. Acest sistem electoral prevedea constituirea cadastrelor naționale

pentru diferite categorii sociale și stabilea un număr exact de mandate pentru fiecare naționalitate, proporțional cu ponderea alegătorilor din fiecare cadastru național.

Astfel, ultimele alegeri parlamentare și locale din Bucovina au asigurat o reprezentare mult mai bună a ucrainenilor în Parlamentul de la Viena și în Dieta Bucovinei, dar, totodată, aceste alegeri au consemnat un adevăr incontestabil, și anume – contrar rezultatelor recensămintelor oficiale austriece, numărul alegătorilor români din Bucovina era ceva mai mare decât al alegătorilor ucraineni. În toamna anului 1910 au fost înregistrați în total 180.414 alegători, dintre care 66.569 (36,9%) în listele românești (inclusiv circa 2.000 de alegători maghiari), 64.673 (35,8%) – în cele ucrainene, 35.492 (21,9%) – în cele germane și 9.680 (5,4%) – în cele polone⁶. Iar la alegerile parlamentare din 1907, în Bucovina au fost exprimate 15.654 de voturi pentru partidele sau candidații germani, 55.957 de voturi – pentru candidații partidelor românești și 43.974 de voturi – pentru candidații partidelor ucrainene⁷.

La sfârșitul stăpânirii austriece s-a dezvoltat foarte rapid și sistemul de învățământ din Bucovina, copiii de diferite etnii având posibilitatea să fie instruiți în limba maternă. Totuși, deși numărul școlilor primare ucrainene era mai mare decât al celor românești, numărul elevilor din școlile românești era mai mare decât în cele ucrainene. Astfel, în anul de învățământ 1912 / 1913, funcționau 564 de școli primare oficiale în Bucovina, inclusiv 219 cu limba de predare ucraineană și 190 cu limba de predare română, dar, în același an, școlile primare și particulare românești erau frecventate de 44.288 de elevi, iar cele ucrainene – de 40.608 elevi⁸.

Și în cadrul Bisericii ortodoxe a Bucovinei ucrainenii au obținut noi drepturi și o reprezentare mai bună în conducerea ei. În anul 1899, cu sprijinul guvernatorului, doi clerici ucraineni au fost numiți asesori consistoriali, al treilea ucrainean fiind numit în această funcție în 1905. În anul 1899 au fost numiți și doi profesori ucraineni la Facultatea de Teologie. Sub mitropolitul Arcadie Ciupercovici (1896-1902) s-a admis ca unul din cei doi reprezentanți ai bisericii în Consiliul școlar al Bucovinei să fie ucrainean, iar în 1905 din cei 10 consilieri și asesori în Consistoriul Bisericii ortodoxe 5 erau români și 5 ucraineni⁹. În 1913, în postul vacant de vicar general al Mitropoliei a fost numit ucraineanul Artemon Manastyrski, convenindu-se ca Biserica ortodoxă din Bucovina să fie împărțită într-o episcopie română și una ucraineană. Totuși, nu s-a putut realiza o înțelegere privind locul de reședință a episcopiei ucrainene și nici modul de despărțire a celor două episcopii. Declanșarea războiului mondial a împiedicat împărțirea în două a Bisericii ortodoxe din Bucovina.

La începutul sec. XX mișcarea națională ucraineană din Bucovina a început să se transforme treptat într-o mișcare politică. Ucrainenii au început să înainteze pretenții politice tot mai ample asupra Bucovinei, ceea ce a provocat o reacție negativă a românilor bucovineni. La Lvov ucrainenii au întemeiat un partid național-democrat, care cerea ca teritoriul locuit de ruteni din Austria (estul Galiției și cea mai mare parte a Bucovinei) să formeze o provincie distinctă, cu o largă autonomie administrativă și legislativă. Obiectivul final era reunirea tuturor pământurilor locuite de ucraineni în cadrul unei Ucraine habsburgice.

Odată cu izbucnirea războiului mondial s-a intensificat activitatea politică a rutenilor din Austro-Ungaria pentru constituirea, pentru început, a unei Ucraine Mici, alcătuită din Galiția Orientală, Bucovina nord-vestică și Rusia Subcarpatică. Ei pretindeau mai mult de jumătate din teritoriul Bucovinei, până la râul Siret, inclusiv orașele Cernăuți, Siret și Storoiineț.

Simultan cu propaganda ucraineană, dar în opoziție cu ea, în Galiția și Bucovina prinsese rădăcini și mișcarea panrusă, care revendica practic aceleași teritorii din Austro-Ungaria (estul Galiției, nord-vestul Bucovinei și Rusia Subcarpatică), dar pentru unirea acestora sub sceptrul țarului rus. Această mișcare s-a intensificat în timpul războiului, fiind încurajată de succesele militare ale armatei ruse pe fronturile din Galiția și Bucovina. Mișcarea panrusă revendica un teritoriu din Bucovina, care să cuprindă în granițele sale orașul Siret, apoi râul Siret până la Storoiineț, iar de acolo Cosciuia, Straja, Putna, Sucevița, Cacica, Humor, Cărlibaba etc.¹⁰ Astfel, atât

mișcarea panucraineană, cât și mișcarea panrusă, revendicau cea mai mare parte din nordul și vestul Bucovinei, inclusiv teritoriul dintre râurile Prut și Siret cu orașele Cernăuți, Siret și Storoginjet.

La începutul războiului, după ce Cernăuțul și o parte importantă din nordul Bucovinei fusese ocupată de armata țaristă, în capitala provinciei s-a constituit un comitet rutean, care sprijinea revendicările Rusiei în acest teritoriu. Marele om politic bucovinean Iancu Flondor a aflat despre constituirea acestui comitet și despre intențiile acestuia de a revendica Bucovina dintre Prut și Siret ca un teritoriu locuit în majoritate de ruteni. Iancu Flondor nu a întârziat să combată, cu argumente convingătoare, aceste pretenții ale ucrainenilor. El a întocmit în februarie 1915 un memoriu, în două exemplare, intitulat *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, în care demonstrează, din punct de vedere istoric, etnografic, economic și cultural, drepturile românilor asupra teritoriului Bucovinei dintre Prut și Siret. Un exemplar al acestui memoriu se păstrează la Arhivele Naționale din București (*fondul Iancu Flondor, inventar 945, dosar 15*).

Acest memoriu a fost trimis, prin Ion Mavrocordat de la Dăngeni (Botoșani), președintelui Consiliului de Miniștri al României, Ion I.C. Brăteanu, pentru a-l informa despre intențiile Rusiei de a revendica Bucovina până la râul Siret. Totuși, nu este clar, dacă acest memoriu a ajuns la Ion I.C. Brăteanu. Din nota, anexată la memoriu și scrisă în decembrie 1939 de Șerban I. Flondor, reiese că, memoriul, înaintat lui Ion I.C. Brăteanu, a intrat în 1916 în posesia contelui Ottokar Czernin, cancelarul Austro-Ungariei, și a servit ca bază pentru intentarea de către autoritățile austriece a unui proces împotriva lui Iancu Flondor la Curtea Marțială de la Lvov (Lemberg)¹¹.

Iancu Flondor constata în acest memoriu că, trei premise mai importante vor determina stabilirea noilor hotare ale Bucovinei: a) principiul naționalităților; b) chestia apărării pentru viitor a principiului menționat; c) asigurarea prosperității economice a Bucovinei în noile sale hotare. El practic accepta că, teritoriul Bucovinei, situat la nord de râul Prut, va fi pierdut, dar considera că restul Bucovinei, în special teritoriul în dispută dintre Prut și Siret, trebuie "să fie considerat ca o parte integrală a revendicărilor noastre..."¹². Astfel, practic cu un an și jumătate înainte de încheierea la 4 / 17 august 1916 la București a tratatului secret între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, Iancu Flondor admitea că, viitorul hotar al Bucovinei va fi stabilit pe Prut. Ori, este bine cunoscut că, tratatul secret, semnat de România în august 1916, prevedea la art. IV că "linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Steag, cota 1655..."¹³.

Iancu Flondor admitea în memoriul său și faptul că, partea de vest a Bucovinei ("munții ruteni") e locuită de populație compactă ruteană și constata că "pentru cazul extrem și ca "ultima ratio" ar fi cu mult mai favorabil de a renunța la "munții ruteni" decât la teritoriul conțențios dintre Prut și Siret"¹⁴. Patru ani mai târziu, în timpul deslășurării Conferinței de Pace de la Paris, delegația S.U.A. a întocmit o documentație, numită cartea roșie și cartea neagră, care cuprindea limitele recomandate de aceasta privind partea Bucovinei care urma să fie atribuită României. Partea americană propunea, în primăvara anului 1919, ca o porțiune din nord-vestul Bucovinei, situată pe valea Ceremușului și care era locuită, după datele recensământului austriac din 1910, de 85.000 de ucrainenii și doar 300 de români, să fie atribuită Galiției. Delegația S.U.A. justifica frontiera etnică propusă ca prezentând mai puține dificultăți decât frontiera administrativă dintre Bucovina și Galiția¹⁵.

Așadar, încă la începutul anului 1915, Iancu Flondor atrăgea atenția, în memoriul său, asupra criteriilor, pe baza cărora ar urma să fie stabilite hotarele de nord ale Bucovinei, și anume principiul etnic și asigurarea prosperității economice a provinciei, ceea ce practic a fost stipulat mai târziu în Tratatul secret, semnat la București în august 1916, și a fost propus de delegația S.U.A. în primăvara anului 1919 la Conferința de Pace de la Paris. Totodată, remarcăm concluzia tranșantă a lui Iancu Flondor, care menționa că, în cazul în care nu se va putea obține întreaga Bucovină, în nici un caz să nu se cedeze teritoriul dintre Prut și Siret cu capitala Cernăuți.

În memoriul său, Iancu Flondor demonstrează cu exemple concrete că, recensământul austriac din 1910, realizat după criteriul limbii de conversație (Umgangssprache) a locuitorilor, nu reflectă corect naționalitatea populației Bucovinei, remarcând că, principiul etnic este mult mai corect reflectat în listele alegătorilor, întocmite în toamna anului 1910 conform noii legi electorale, bazată pe votul universal și cercuri electorale naționale. Sunt date ca exemple comunele Cuciurul Mare, Mihalcea și Camena de lângă Cernăuți, în care recensământul oficial a înregistrat 40,9%, 31,6% și, respectiv, doar 0,5% vorbitori de limbă română, iar, totodată, peste 80% din alegătorii acestor trei localități s-au înscris în listele electorale românești¹⁶.

Memoriul respectiv cuprinde și un tabel statistic despre populația localităților din teritoriul Bucovinei, situat între râurile Prut și Siret până la pâraul Brusnița, scris, după cum relatează Șerban I. Flondor, de mama sa Elena Flondor. Tabelul conține informații despre suprafața (în hectare), componența națională a populației și structura marii proprietăți din fiecare localitate¹⁷. Structura etnică a localităților din acest tabel este prezentată nu conform recensământului oficial, ci este calculată pe baza cadastrului național oficial, adică a listelor electorale din anul 1910, fiecare familie fiind considerată de aceeași etnie cu capul de familie din lista electorală corespunzătoare. După cum remarcă Iancu Flondor, "dacă prin metoda indicată încă nu atingem numărul absolut exact al populației române, ... totuși ne apropiem cât se poate de realitate"¹⁸.

Astfel, potrivit acestui calcul, în cele 48 de localități din teritoriul dintre Prut și Siret până la pâraul Brusnița (inclusiv Cernăuți), locuiau 183.390 de persoane, dintre care 64.643 români, 46.044 ruteni și 72.703 locuitori de alte naționalități¹⁹. Aceste 48 de localități din teritoriul respectiv aveau o suprafață de 109.743 ha, dintre care 50.413 ha aparțineau marilor proprietari. În acest teritoriu al Bucovinei existau doar câțiva mari proprietari de origine poloneză, evreiască sau armeană, restul moșiilor aparțineau unor proprietari români. Moșiile Fondului bisericesc din cele 12 sate erau considerate, de asemenea, de origine română (vezi tabelul din anexa memoriului). Astfel, Iancu Flondor demonstrează că, populația din teritoriu respectiv al Bucovinei este predominant românească, iar pretențiile ucrainenilor de a revendica teritoriul dintre Prut și Siret ca unul locuit în majoritate de ruteni, sunt nefondate. Iancu Flondor rezuma cele arătate în memoriul său cu câteva cuvinte tranșante – fără Prutul ca fruntarie nici o învoire²⁰.

Redăm în continuare textul integral al memoriului, întocmit de Iancu Flondor în februarie 1915, precum și tabelul statistic despre populația și marea proprietate a localităților Bucovinei, situate în teritoriul dintre râurile Prut și Siret, până la pâraul Brusnița. Memoriul respectiv mai conține la fila 10 o hartă a Bucovinei, elaborată de Eduard Fischer la scara 1:600000, pe care este trasată cu un toc roșu linia care desparte teritoriul de vest al provinciei, locuit compact de ruteni, numit în memoriu "munții ruteni". Această linie, care este descrisă amănunțit și în memoriu la fila 3, începe de la satul Zeleneu, la punctul revărsării pâraului Brusnița în Prut, urmează cursul pâraului menționat și cursul superior al râului Siret, și se încheie în zona localității Cărlibaba, unde pâraul cu același nume se revărsă în râul Bistrița.

Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei.

O întâmplare fericită m-a pus în măsură să pot afla la timp, că s-a format în zilele din urmă la Cernăuți un comitet rutean, care e pe cale să compună un memoriu privitor la starea etnică actuală a populației bucovinene cu scop de al înainta guvernului rus, insistând ca la o eventuală apropiată schimbare a hartei europene, să fie considerată partea Bucovinei, situată între râurile Prut și Siret, ca locuită în majoritate covârșitoare de ruteni și prin urmare încorporată imperiului rus. În vederea acestei tendințe periculoase, a cărei realizare ar avea drept urmare o simțitoare ciuntire a Bucovinei românești, mă cred dator să pun celor în drept la dispoziție materialul necesar pentru a respinge acest atentat îndreptat contra neamului nostru.

Țin să accentuez, că voi proceda în expunerile mele cât se poate de obiectiv și garantez cu reputațiunea mea pentru exactitatea celor arătate fiind în stare să probez toate cu documente

autentice. Mai adaug, că – născut în valea Siretelui și domiciliat aici timp de jumătate de veac – sunt în măsură să cunosc temeinic împrejurările în materie.

Trei premise mai importante vor determina stabilirea fruntariilor noi ale Bucovinei:

- a). *Principiul naționalităților, fiind pus – cu, sau fără drept – ca cauza războiului european.*
- b). *Chestia apărării pentru viitor a principiului menționat.*
- c). *Asigurarea prosperității economice a formațiunilor noi.*

A). E firesc, că pe baza principiului naționalității să decidă majoritatea relativă a populației de soarta viitoare a teritoriului locuit de ea. Tot atât de necontestabil e, că nu se vor lua în considerare porțiuni mai mici – comune sau cătune – ci un teritoriu mai larg încadrat cât se poate de hotare naturale.

Se naște însă întrebarea, care va fi mărimea unui atare teritoriu? Faceva se această constatare pe baza caracterului istoriei respectivei țări?

După toate câte transpiră până acum în publicitate despre părerea factorilor competenți ruși, mi se pare, cu – durere – vom renunța la partea Bucovinei situată pe malul stâng al Prutului. Trebuie însă susținut cu tenacitate, ca măcar restul acestei țări, ruptă odinioară de la sânul Moldovei, să fie considerată ca o parte integrală a revendicărilor noastre, căci e cert, că acum pierdută, faptul va constitui o lovitură gravă și în veci ireparabilă.

După statistica oficială austriacă din anul 1910, care numai în favorul elementului român nu e compusă, rezultă că partea Bucovinei – care ne interesează în special – anume de la țărmul drept al Prutului, respectiv Ceremușului, spre sud până la hotarele Ungariei și Transilvaniei, are o suprafață de 911.543 hectare și e locuită de:

Români 263.254,

Ruteni 183.418,

prin urmare o majoritate a Românilor față cu Rutenii de

79.634,

care fără "munții ruteni" sporește la

160.635.

Admit, că partea de vest a Bucovinei – țărmul drept al Ceremușului – e locuită de populație compactă rutenă, totuși suntem îndreptățiți să pretindem și partea aceasta a țării ca compensație pentru populaținea română aflătoare pe țărmul stâng al Prutului în număr de 10.635 suflete. Teritoriul menționat "munții ruteni" se întinde spre est până la o linie, care o fixează în următorul mod:

Începând de la localitatea Zeleneu – punctul revărsării pârâului Brusnița în Prut – urmând cursul pârâului numit și șoseaua districtuală până la malul râului Sirete, mai departe cursul de sus al râului Sirete până la localitatea "Bursucău", de acolo cursul pârâului Cerniș traversând trecătoarea Șurdin, urmând apoi cursul pârâului Rusca până la revărsarea lui în râul Suceava, apoi cursul de sus al râului numit prin localitățile Șipote și Izvoare, încunjurând cota 1590 a muntelui Lucina în spre genunchiul pârâului Cărlibaba, urmând cursul pârâului numit pe sub poalele "Țapului" până la revărsarea pârâului numit în râul Bistrița la localitatea Cărlibaba (hotarul Ungariei).

Spre est de la linia aici indicată populaținea e amestecată, din ce în ce cu majoritate covârșitoare românească.

Pentru cazul extrem și ca "ultima ratio" ar fi cu mult mai favorabil de a renunța la "munții ruteni" decât la teritoriul contencios.

Trecând la pretențiunea "comitetului" rutean în privința teritoriului între Prut și Sirete, se naște întrebarea: Care va fi procedeul pentru a stabili în mod neîndoelnic cifrele populației române și raportul ei numeric față de popoarele conlocuitoare?

E probabil, că Rutenii se vor baza pe statistica oficială austriacă.

Pentru a aprecia în mod cuvenit această faimoasă statistică, trebuie a aduce în vileag sistemul practicat la compunerea ei.

E fapt cert și notoric, că începând de la Unirea Principatelor Române toate guvernele austriace stăruiau cu neînteruptă rea voință la reducerea importanței a neamului nostru în Bucovina în favoarea Rutenilor. Scopul e, de a întări acest popor, a-i proteja tendințele ucraine, a-l îndemna la convertire catolică și a făuri în urmă o stavilă contra propagandei ortodoxe moscovite, respectiv a irendea române. Nu încap în cadrele expunerilor actuale de a se ocupa în special cu manoperele violente, nu rare ori chiar brutale ale întregului aparat administrativ, pentru a atinge scopul dorit de conducerea austriacă. Mă mărginesc să arăt, că și în privința statisticii – un mijloc potrivit pentru a legitima întrucâtva tendințele vădite și ale arăta față cu străinătatea – s-a purces în modul cel mai arbitrar posibil, pentru a ne arată tabela statisticii în locul titlului “naționalitate” inscripțiunea ingenioasă “Umgangs-Sprache” (limba de conversațiune) cu scopul vădit de a avea un mijloc potrivit pentru stabilirea naționalității a respectivei persoane fără, sau și contra voinței ei. Funcționarii însărcinați cu recensământul – de regulă străini – puneau întrebarea în limba ruteană (obișnuită și de altfel cu preferință în toate oficiile statului privitor la contactul zilnic cu populațiunea de la țară) “înțelegi ruteneste”? La răspunsul afirmativ era bietul român – fără doar și poate – trecut în tabelă ca rutean. Toate reclamațiunile ulterioare rămăneau zădarnice, așisderea toate protestările deputaților și rezoluțiunile camerei provinciale. Subsemnatul însuși a făcut și în privința aceasta cele mai triste experiențe în decursul activității sale ca deputat și șef al partidului poporal național. Astfel se explică monstruoșitatea, că în decursul unui deceniu (de la anul 1870 până la 1880) numărul populațiunei române în Bucovina n-a sporit de loc, ci din contra a scăzut foarte simțitor.

Statistica austriacă oficială ne arată:

	<i>La anul 1870</i>	<i>La anul 1880</i>
<i>Români</i>	209.116	190.005
<i>deci o scădere de</i>	<u>19.111</u>	
<i>pe când numărul Rutenilor s-a urcat în același deceniu în mod nenatural:</i>		
	<i>La anul 1870</i>	<i>La anul 1880</i>
<i>Ruteni</i>	189.195	239.690
<i>deci un plus de</i>	<u>50.495</u>	

Tot astfel se explică cifrele statisticii austriace la anul 1910, și mai straniu, fiind emigrarea populațiunei rutene în spre Canada în ultimul deceniu foarte considerabilă:

	<i>Anul 1870</i>	<i>Anul 1910</i>
<i>Români:</i>	209.111 – 40,8%	273.254 – 34,1%
<i>Ruteni:</i>	189.195 – 36,3%	305.101 – 38,2%
<i>Germani, Evrei și alții:</i>	90.294 – 22,9%	221.741 – 27,7%

Abia cu punerea în vigoare a reformei electorale pentru camera austriacă și dietă în anul 1910, bazată pe votul universal și cercuri electorale naționale, s-a ivit discrepanța bătătoare la ochi între cifrele statisticii oficiale și așa zisul “cadastru național” (lista alegătorilor).

Iau ca exemple comunele Mihalcea, Cuciurul Mare și Camena.

	<i>Anul 1910.</i>	
	<u><i>Mihalcea.</i></u>	
<i>Români</i>		<i>Ruteni</i>
<i>Statistica oficială:</i>	911 – 31,6%	1977 – 68,4%
<i>Cadastrul oficial:</i>	617 – 84,0%	118 – 16,0%
<u><i>Cuciurul Mare</i></u>		
<i>Statistica oficială:</i>	3781 – 40,9%	5339 – 59,1%
<i>Cadastrul oficial:</i>	2511 – 81,4%	565 – 18,6%

Camena

Statistica oficială: 11 – 0,5%

2161 – 99,5%

Cadastrul oficial: 600 – 82,5%

127 – 17,5%

Această comună ne arată diferența cea mai uimitoare: o majoritate aproape de cinci ori mai mare de alegători români, totdeodată o minoritate disparentă a populațiunei române.

Îată cum se explică aceste contradicții bizare:

Pe când la alcătuirea recensământului funcționarul guvernului stabilește „limba de conversațiune” în mod cu desăvârșire arbitrar, el trebuie să introducă în cadastrul național chiar naționalitatea fiecărui alegător, conform voinței proprii a celui din urmă și sub controlul oamenilor de încredere ai respectivului partid. În asemenea împrejurări funcționarul nu poate falsifica în nici un chip lista alegătorilor cu privire la naționalitatea lor; ar fi manoperă prea riscantă și – mai mult – totdeodată zădarnică, pentru că orișice abuz trebuie neapărat să iasă la iveală în decursul alegerii.

Rezultă deci învedereat, că singurul mijloc, care ne stă actualminte la dispoziție și ne poate servi ca bază reală pentru constatarea raportului numeric între români și popoarele conlocuitoare pe un teritoriu oare care al Bucovinei, e cadastrul național, rămânând ca fiecare familie, al cărei cap e introdus în cadastrul oficial ca român, să fie considerată ca de aceeași naționalitate. Dacă prin metoda indicată încă nu atingem numărul absolut exact al populațiunei române, fiindcă rămân oarecare inși – ne având dreptul activ de alegere – afară de calculul nostru; totuși ne apropiem cât se poate de realitate. În nici un caz însă nu vor avea rutenii o scădere reală și prin urmare vr’un drept ori temei de a contesta cifrele recensământului oficial rectificat pe baza cadastrului național, asemenea oficial.

Alăturerez în adnexus I această tabelă statistică privitoare la teritoriul Bucovinei situat între Prut și Sirete, limitat spre vest de pârâul Brusnița. Sumarul ne arată o majoritate de 18.599 suflete a populațiunei române față cu rutenii. Reclamațiunea „comitetului” rutean privitor la zisul teritoriu e deci o pretențiune cu desăvârșire neîntemeiată.

B). Apărarea formațiunei noi în viitor aparține eminentement domeniului strategiei și nu mă vād chemat a formula o părere hotărâtă în privința aceasta. Totuși î-mi voi permite a îndegeta unele momente, mai mult sau mai puțin de natură topografică pentru a înlesni celor competenți o judecată exactă.

Frumtaria Prutului ca linie de apărare eficace a Bucovinei de sud se prezintă – după mine – ca o „conditio sine qua non”. Țărml stâng al râului numit e în tot parcursul lui șes întins, în multe locuri chiar expus inundării, pe când malul drept, începând aproape de frumtaria actuală a României până la localitatea Zeleneu, ne arată o înălțime relativă de două până la cinci sute de metri, dominând astfel pretutindene cu desăvârșire țărmul stâng în distanțe de șapte până la douăzeci kilometri. Liniile căilor ferate Nouăsulița – Cernăuți, respectiv Cernăuți – Nepolocăuți – Vascăuți sunt pentru dușman în asemenea împrejurări absolut impracticabile; aceeași imposibilitate privitor la șosele în valea menționată. Cota 539 în apropierea Cernăuților, muntele „Tețina”, cu o înălțime absolută de peste 800 metri (în vremi trecute cetate) e situată aproape în centrul liniei de apărare. Panta muntelui spre sud e absolut sigură contra focului artileriei dușmane și prin urmare foarte potrivită pentru depozite de munițiuni, armamente și rezerve. Împrejurimea Cernăuților pare în genere predestinată pentru fortificări, chiar și permanente. Legătura orașului prin căi ferate directe cu toată țara și anume: văile Siretelui mare, Siretelui mic, Sucevei, Putnei, Solonețului, Moldovei, Moldovei și Putnei, totdeodată legăturile cu România la Mihăileni, Burdujeni și Gura-Negri, apoi cu Transilvania prin șoseaua minunată Dornacandreni – Borgo-prunt (proiectul căii ferate e studiat și definitiv stabilit) satisface pe deplin celor mai largi cerințe în privința transporturilor necesare. Rețeaua deasă de șosele în stare foarte bună, atât radiale, cât și de-a lungul țărmului permite o mobilitate perfectă a efectivelor și celerelor grele (tunuri, chesoame

etc.). Albia râului Prut se prezintă pentru dușman ca o piedică, deși nu absolută, totuși cu privire la caracterul țărmlui ei drept, ca un obstacol foarte însemnat. O forțare a trecerii reclamă puteri cu mult superioare și jertfe foarte mari.

Iată, că și experiențele făcute în războiul actual ne arată, cum au reușit Austriacii să apere cu puteri de tot inferioare (opt tumuri de câmp peste tot) linia indicată față de o armată formidabilă, numicește aproape înzecit superioară, înzestrată cu artilerie numeroasă și excelentă. Comandamentul rus a renunțat, după numeroase și zadarnice încercări de a forța trecerea Prutului, la atacul pe sectorul numit și poate că, până astăzi rușii n-ar fi pătruns în interiorul țării, dacă nu-i reușea să-i surprindă pe austriaci trecând Ceremușul la un punct neapărat, lângă localitatea Vașcăuți, prin apa râului la o adâncime de peste un metru.

Admit, că nu se prezintă favorabilă pentru defensivă valea Ceremușului de sus și a Ceremușului negru. Aice sunt ambele țăruri muntoase și malul cel stâng dominează. Valea îngustă și țărul mscat impune pe apărător la surprinderi. Depărtarea liniei de la centrele țării și lipsa aproape totală de comunicațiuni practicabile îngreue foarte simțitor mișcările armatei precum și transporturile necesare. Armata însărcinată cu operațiuni în regiunile acestea e întru câțva izolată de baza ei. Chiar transportul tunurilor ușoare de câmp e aproape imposibil.

Și aice ne arată războiul actual, că atacul armatei ruse în regiunea amintită n-a reușit cu toată superioritatea ei.

Cu mult mai favorabilă pentru defensivă ni se prezintă linia Zeleneu – Cărlibaba, din toate punctele de vedere (vezi adnexul II). Aice sunt numeroși munți, care dominează situațiunea văii și trecătoarelor. Amintesc cota 859 (Stojoc), munții Lopusna și Șipote, apoi cota 1383 (Lungul), cota 1388 (Oraita), cota 1590 (Lucina) și cota 1552 (Catarga).

Calea ferată pe valea Siretelui se întinde până la Lopusna, iară pe valea Sucevei până la Brodina. Afară de acestea se află în regiunea aceasta numeroase căi ferate cu spațiul îngust în văile păduroase. Aflăm aice și drumuri practicabile precum și bine scutite.

Mai adaug, că pentru viitor, ce privește fruntariile Bucovinei spre nord și vest e aproape sigur, că tot numai defensiva are să fie luată în prima chibzuință.

Închei capitolul cu observarea, că în privința apărării și întăririi etnice a fruntariilor viitoare ale Bucovinei subsemnatul î-și va permite să așterne la timpul dat celor chemați un program detaliat.

C). Asigurarea prosperității economice e o temă pe cât de interesantă pe atât de vastă, iară desfășurarea ei temeinică e imposibilă în cadrul limitat al acestor rânduri. Mă voi mărgini deci la schițarea celor mai importante momente.

Prosperitatea economică a unui popor e strâns legată de bogăția solului (subsolului) a regiunii locuită de el.

În Bucovina nu vine deocamdată în considerare subsolul: Iacobenii și Eisenau puțin fier (producțiune foarte anevoioasă și nerentabilă), apoi salinele din Cacica (monopol).

Industria se mărginește numai la velnițe, mori și fasonarea lemnului de construcție. Rămâne deci să ne ocupăm numai de solul cel productiv.

Regiunea cea mai fertilă e situată pe țărul stâng al Prutului progresând în calitatea ei spre Nistru. Ea e de comparat cu nordul Moldovei plus că – fiind în cultură intensivă – cu mult mai productivă. Partea aceasta a țării va rămâne probabil – cu regrete – afară de calculul nostru.

Sudul Bucovinei, adică începând de la țărul drept al Prutului e în cea mai mare parte muntos (aproape 90%), crescut cu păduri, alocurea rațional cultivate. Pământul arabil e situat în cea mai mare parte între Prut și Sirete, apoi în întinderi mai mici pe ambele părți al cursului inferior a Siretelui și Sucevei. Restul țării, care nu e crescut cu păduri, se întrebuințează ca fânețe și izlazuri. Pomete și vii se află în apropierea țărmlui Prutului, puține și pe cursul inferior al Sucevei.

O deosebită apreciere merită prășila vitelor: ea e în toate ramurile ei foarte dezvoltată, în calitate și cantitate de o superioritate remarcabilă.

E un adevăr necontestat, că prosperitatea economică a unei țări va depinde și de la bilanțul ei comercial. Prevalarea exportului e deci ținta spre care trebuie îndreptată toată răvna politicii economice naționale.

Productele Bucovinei apte pentru export sunt: lemnul, vitele (cu accesoriile lor), spiritul și puțin fructe. Grânele nu vin în considerare, fiind în cantități prea mici, chiar insuficiente pentru propriul consum. Rentabilitatea exportului e strâns legată pe o parte de o producție rațională pe de altă parte de o desfacere avantajoasă. Prima chestie nu încapă în expunerile actuale, a doua însă trebuie pe scurt lămurită.

Desfacerea produselor destinate exportului reclamă în prima linie asigurarea piețelor comerciale în străinătate – convențiuni comerciale -- și apoi înlesniri pentru transportul acestor produse.

Privitor la relațiunile comerciale pentru țările Române vin în considerare numai statele apusene ale Europei, în primul rând Germania. Aice să-mi fie iertat de a-mi exprima părerea, că raporturile României față cu Germania – înlăturate odată diferendele cu Austria și intrigile ei continue – vor deveni din cele mai bune, în interesul bine înțeles al ambelor state. Presupunând, că aceste raporturi ne vor asigura un debușeu însemnat pentru produsele noastre, se naște întrebarea, care va fi calea pentru transportul lor?

Iată că am ajuns la punctul "sahiens" a acestui capitol. Cernăuții ca emporiu al țării e "alfa și omega" a răspunsului.

Atât Bucovina cât și nordul Moldovei gravitează firește cu transportul produselor spre căile ferate existente, care ne leagă de Germania cu tranzitul prin Austria. Fi va cu puțință a ne conserva pentru viitor această cale? Probabil că nu! Căci - odată încorporată Galiția imperiului rus – ne vom lovi de concurența și alte neajunsuri ale vecinului nostru. Rămâne deci numai calea "per mare". Cum avem a face cu mărfuri de greutate și volum considerabil, trebuie pe cât se poate scurtat transportul pe căi ferate, relativ prea costisitor. Unica și totdeauna cea mai favorabilă soluțiune e navigabilitatea Prutului.

Țărmurile acestui râu în parcursul lui prin Bucovina sunt în mare parte regulate și solid întărite: rămâne deci al face navigabil până la Cernăuți, o muncă, care va fi însuși răsplătită.

La Cernăuți se concentrează toate căile ferate și toate șoselele principale ale țării fiind orașul acesta de la răpirea Bucovinei încoace capitala țării. Productele vor gravita firește spre emporiul Cernăuți și se află - mulțumită Prutului odată navigabil - în largul mării, mai ales în vederea unei soluțiuni probabil favorabile a chestiunii Dardanelelor.

Rezumez cele arătate cu puține cuvinte:

Fără Prutul ca fruntarie nici o învoire.

Storojineț, în Februarie 1915

Dr. Iancu Flondor

Notă: acest memoriu a fost făcut în dublu exemplar, din care, unul a fost înaintat prin intermediul D-lui deputat Dr. Ioan Mavrocordat : Dăngeni / Domnului I.I.C. Brăteanu - București în Februarie 1915, iar exemplarul de față a fost păstrat în casa familie Mavrocordat și mi-a fost restituit în Decembrie 1939. Exemplarele memoriului sunt scrise cu mâna proprie a Tatălui meu Iancu Flondor, iar Tabelele anexe de mâna mamei mele Elena Flondor.

Exemplarul înaintat prin Domnul Ioan Mavrocordat, au fi intrat în 1916, după spusele tatălui meu, în mâna contelui Ottokar Czernin și a servit autorităților austriace ca bază pentru intentarea unui proces în contra tatălui meu la curtea marțială din Lemberg, proces care a durat până în 1918 Octombrie, când a urmat prăbușirea Imperiului Austriac.

Storojineț în Decembrie 1939

Șerban I. Flondor

Tabela statistică a populațiunei privitoare la teritoriul Bucovinei situat între râurile Prut și Sirete până la pâraul Brusnița.

Nr.	Numele comunei	români	ruteni	alții	total
1.	Rogojești și Chindești	244	1845	63	2152
2.	Sinăuții de Jos	164	236	128	528
3.	Sinăuții de Sus	369	32	34	435
4.	Gârbăuți	3	771	4	778
5.	Tereblecea	2599	74	2065	4738
6.	Stârcea	64	576	157	797
7.	Slobozia Berlinți	27	331	50	408
8.	Poieni	649	-	36	685
9.	Opișeni	1614	14	216	1844
10.	Stănești de Jos pe Siret	845	-	34	879
11.	Stănești de Sus pe Siret	684	1	77	762
12.	Privorochia	772	-	34	806
13.	Tărășeni	102	921	328	1351
14.	Mihuceni	20	905	42	967
15.	Dimca	822	9	87	918
16.	Chicera	367	409	33	809
17.	Voloca pe Derelui	3836	1	190	4027
18.	Cuciurul Mare	7543	1577	648	9768
19.	Corovia	1533	-	132	1665
20.	Ceahor	1821	505	170	2496
21.	Molodia	2763	628	1728	5119
22.	Țureni	732	4	97	833
23.	Mamornița	-	550	30	580
24.	Lucavița	620	842	60	1522
25.	Cotul Bainschi	314	110	12	436
26.	Ostrița	2342	-	41	2383
27.	Hliboca	104	3897	1548	5549
28.	Priscăreni	850	3	111	964
29.	Carapciu pe Siret	1315	11	96	1422
30.	Iordănești	1968	3	169	2140
31.	Ropcea	2397	43	234	2674
32.	Storojineț	3357	1587	5322	10266
33.	Mihalcea	2426	462	127	3015
34.	Camena	1792	380	109	2281
35.	Broscăuții Noi	547	914	148	1609
36.	Broscăuții Vechi	2285	504	258	3047
37.	Bobești	88	2101	155	2344
38.	Căbești	294	560	181	1035
39.	Costești	1021	1161	358	2540
40.	Dracineț	6	3299	322	3627
41.	Hlinița	6	1207	287	1500
42.	Stănești de Sus pe Ceremuș	135	1508	82	1725
43.	Slobozia Comarești	25	1132	215	1372
44.	Panca	40	1745	554	2339
45.	Zeleneu	-	1405	76	1481
46.	Revna	-	1450	15	1465
47.	Liudi Horecea	696	-	53	749
48.	Cernăuți cu suburhiile	14442	12331	55787	82560
		64643	46044	72703	183390

Majoritatea românilor față de ruteni – 18599.

Continuarea tabelului

Nr.	Numele comunei	arealul	Marea proprietate		
			proprietarul	naționalitatea	arealul
1.	Rogojești și Chindești	1310	Erezii lui Tudor de Flondor	români	506
2.	Sinăuții de Jos și de Sus	1321	Vasile de Grigorcea; Isaac Beral	român; evreu	1607
3.	Gărbăuți	462		român	
4.	Tereblecea	4668	Vasile de Grigorcea	român	88
5.	Stârcea și Sl. Berlinți	1780	Fondul religios	român	1692
6.	Poieni	632	Fondul religios	român	1402
7.	Oprîșeni	2267	Teofil de Constantinovici	român	632
8.	Stănești de Jos pe Siret	827	Fondul religios	român	891
9.	Stănești de Sus pe Siret	957	Constantin de Niculiță - Popovici	român	285
10.	Privorochia	986	Constantin de Niculiță - Popovici	român	393
11.	Tărășeni	1030	Fondul religios	român	396
12.	Mihuceni	869	Modest de Mănescul	armean	355
13.	Dimca	751	Petru Romașcan	polon	431
14.	Chicera	898	A. de Skibiniowski	polon	-
15.	Voloca pe Derelui	3026	A. de Skibiniowski	român	430
16.	Cuciurul Mare	10614	Fondul religios	român	565
17.	Corovia	1102	Fondul religios	român	3479
18.	Ceahor	1430	Fondul religios	român	110
19.	Molodia	5835	Fondul religios	român	126
20.	Țureni	704	Fondul religios	român	2703
21.	Mamornița	516	Lucaviețchi	evreu	122
22.	Lucavița	841	Kalman Holder	român	195
23.	Cotul Bănschi	602	Familia de Miculi	român	520
24.	Ostrița	1719	Familia Dihan	român	378
25.	Hliboca	4438	Fondul religios	polon	2383
26.	Priscăreni	2219	A. de Skibiniowski	român	2946
27.	Carapciu pe Siret	2275	Radu de Grigorcea	român	1795
28.	Iordănești	2330	Iancu de Grigorcea	român	1451
29.	Ropcea	3824	Iancu de Grigorcea	român	765
30.	Storogineț	5812	Flondor. Hormuzachi	român; evreu	1633
31.	Mihalcea	4201	Iancu de Flondor; Samuil Ohrenstein	român	3579
32.	Camena	3249		evreu	
33.	Broscauții Noi	1422	Constantin de Niculiță - Popovici	român	1025
34.	Broscauții Vechi	3860	Josef Blum	român	1905
35.	Bobești	2709	Iancu de Flondor	român	1422
36.	Căbești	957	Fani de Medvețchi	român	-
37.	Costești	1823	Fani de Medvețchi	polon	1567
38.	Dracineț	3751	Familia de Barbieu	evreu	957
39.	Hlinița	2009	Alexander Dylewski	român	538
40.	Stănești de S pe Ceremuș	3877	Weisselberger	evreu	1126
41.	Slobozia Comarești	3471	Emanuil de Flondor	român	1243
42.	Panca	4337	Marcu Fischer	român	2114
43.	Zeleneu	586	Maria Kraigher, născută de Ianoș	român	2148
44.	Revna	1482	Ianoș și Vasilco	român	3317
45.	Liudi Horecea	201	Modesta de Vasilco	român	213
46.	Cernăuți cu suburbiile	5763	Fondul religios		779
			Fondul religios		201
		109743			50413

Résumé

L'auteur présente un mémoire sur la frontîères de la Bucovine, rédigé par un des leaders de Roumains de Bucovine, Iancu Flondor.

Le document a été présenté au gouvernement de Bucarest, le mémoire comprenait les critères de base, selon lesquels on devrait établir les limites nordiques de la province mentionnée. L'annexe comprends le texte intégral du mémorandum.

NOTE

¹ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogtume Bukowina*, in *Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina*, XVII Heft, Czernowitz 1913, p. 54-95.

² *Ibidem*, p.55, 59; calculat de subsemnat.

³ *Ibidem*.

⁴ *Namen – Verzeichnis der Mitglieder des Abgeordnetenhauses, XVIII Session, 13 Juli 1907*, Wien 1907, p. 225-227.

⁵ Rudolf Wagner, *Der Parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina*, München 1984, p.211-215.

⁶ *Arhivele Naționale București, fond Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 2, f. 150-156.

⁷ Fritz Freund, *Das österreichische Abgeordnetenhaus. Ein biographisch-statistisches Handbuch 1907-1913*, Wien, p. 16-19.

⁸ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918. Aspecte etnodemografice și confesionale*, Chișinău 2003, p. 264.

⁹ Mihai Iacobescu, *A fost Bucovina de ieri un "model" al Europei de mâine?*, în *Țara Fagilor*, 1998, p. 56.

¹⁰ Ion Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Rădăuți 1997, p. 183.

¹¹ *Arhivele Naționale București, fond Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 15, f. 7.

¹² *Ibidem*, f.2.

¹³ Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București 2002, p. 308.

¹⁴ *Arhivele Naționale București, fond Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 15, f.3.

¹⁵ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, București 1994, p. 99.

¹⁶ *Arhivele Naționale București, fond Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 15, f.4.

¹⁷ *Ibidem*, f.8-9.

¹⁸ *Ibidem*, f.4.

¹⁹ *Ibidem*, f.9.

²⁰ *Ibidem*, f.7.